

BIBLIOGRAFIE

1. Alhoewel reeds in 1965 verschenen, toch willen we nog aandacht vragen voor twee werken van de "Inventaris van het Kunstpatrimonium van Oost-Vlaanderen" en dit omdat deze prachtige boeken werkelijk goedkoop zijn en nog heden verkrijgbaar zijn.
SINT-BAAFSKATHEDRAAL GENT door Dr. Elisabeth DHANENS.
Het werk telt 316 blz., 10 tekeningen in tekst, 272 afbeeldingen op 120 blz., vier Quadrichromies. Prijs 325 fr.

Het RETABEL van het LAM GODS in de SINT-BAAFSKATHEDRAAL te Gent, door Dr. Elisabeth DHANENS.
Het werk telt 124 blz., twee tekeningen in de tekst en 48 afbeeldingen op 32 blz., twee quadrichromies. Prijs 175 fr.

Deze beide standaardwerken mogen zeker niet ontbreken in de bibliotheek van de Gentse kunstliefhebbers.

2. De Gentenaar :

Het voormalig Recollettenklooster door Prof. P. Kluyskens
26 december 1973, 2 en 8 januari 1974.

Bijloke-museum wil pedagogische aanpak. Inrichtende commissie
150 jaar (3 januari 1974).

Een kwart eeuw activiteit van de Kommissie van Monumenten door
Prof. P. Kluyskens : 14, 21 en 29 januari 1974.

Volklied kent heropflakking. Karel Waeri leerde Gentenaars zingen
(15 januari 1874).

Carmen Dionyse kiest voor ongewone kunst (17 januari 1974).

3. Toerisme in Oost-Vlaanderen (22° jaargang, n° 5).
Het Gildehuis der Vrije Schippers, door Dr. J. Decavele.
Armand Heins (1856-1938) door G. Van Severen.
4. Bij de heer Van Wesemael Pieter (Nijverheidsstraat 116 St.-Amands-
berg) zijn nog enkele exemplaren te verkrijgen van het werk "Ge-
schiedenis der Gentsche Wevers" door P. Verbauwen. Prijs : 50 fr.
(tel. 28 53 28)

"VERLEDEN VAN HUIZE SINT-JAN DE DEO" door Jaak BREBELS

L. S.

Het boek dat wij u heden willen aanbieden is een onuitgegeven brokje
Gentse geschiedenis.

Over het geschiedkundig verleden van het Instituut Sint-Jan de Deo te
Gent is tot op heden weinig geschreven. Het uitgeven van dit werkje
is bedoeld als een bijdrage tot betere en vooral bredere kennis van de
Gentse geschiedenis, die zich in het verloop der tijden op het Gentse
"MEERHEM" heeft afgespeeld.

Wij hopen dat in dit werkje een aanloop zit om enkele misverstanden
over belangrijke gebeurtenissen (o. m. benaming FRATERSPLEIN -
KARTUIZERS - VREDE VAN GENT), die spijtig genoeg nog bij een
deel van de Gentenaars leven, op te ruimen.

I n h o u d

Niet minder dan zeven lijnen van de geschiedenis uit het Gentse Meer-
hem komen in Huize Sint-Jan de Deo samen.

1. Eerst waren het de Fraters Derde-Ordelingen van Sint-Franciscus,
die er vanaf 1456 tot 1584 werkzaam waren in de Ziekenverpleging.
2. Vervolgens slaagden de Kartuziers er in, na hun verjaging uit hun
klooster op Rooigem dat door de Calvinisten verwoest werd, weer
tot een kontemplatieve rijkdom te komen op het Meerhem.
Zij bleven er tot 1794.

3. Na het verdwijnen van de Kartuizers werden de gebouwen door soldaten bezet, die er een militair hospitaal onderbrachten.
4. In 1797 kocht Lieven Bauwens de gebouwen en richtte er eerst een leerlooierij in en twee jaar later zijn fameuse mechanische spinnerij. Hij deed dit met zijn uit Engeland gesmokkelde Mull Jenny.
5. In 1814 gingen de gebouwen over naar de gebroeders Bossaert. Het was ook in dat jaar dat DE VREDE VAN GENT tussen Engeland en Amerika ondertekend werd.
6. Bij de dood van W. Bossaert kocht kanunnik De Decker een groot deel van de gewezen kartuize voor zijn broeders van Sint-Jan de Deo, een tak van de Broeders van Liefde die zich te dien tijde vooral gingen toeleggen op verpleging aan huis.
7. In 1946 namen de Broeders Hiëronymieten de taak van de Broeders van Sint-Jan de Deo over. Zij verzekeren er tot op heden de continuïteit van een zeer belangrijk en nuttig dienstbetoon de verzorging namelijk van psychisch gestoorden waarvan er een groot aantal, na verpleging hun plaats in de maatschappij terug innemen.

Het werkje beslaat ± 200 bladzijden en is rijkelijk geïllustreerd (27 illustraties).

Het boek is te bekomen :

- door storting van 200 fr. op P. R. nr. : 48.68.34 van A. VANDERFEESTEN, Fratersplein, nr. 9 - 9000 Gent, met vermelding "Boek".
- of op het Secretariaat van het Instituut Sint-Jan de Deo, Fratersplein, 9 - 9000 Gent.

BROECKHOVE M. - De Gentse Kant, 36 blz., 12 ill. kleurkaft.
Uitgave van de Kon. Bond der Oostvlaamse Volkskundigen. Gent.

Ter gelegenheid van het vijfjarig bestaan van de Kantwerksterklub Sint-Katelijne van voornoemde bond heeft schr. een studie gewijd aan de Gentse kant, een kant waarover we thans niet meer horen spreken en waarvan sommige kantmiddens durven te beweren nooit zou hebben bestaan.

Aan de hand van authentieke bescheiden wordt die bewering weerlegd. Deze kant "la dentelle de Gand à réseau varié" genaamd is onafscheidbaar verbonden met de Kongregatie van O.-L.-Vrouw-Visitatie die thans nog eksemplaren van de echte Gentse kant bezit.

De Gentse kant is beroemd geworden nadat door het Gemeentebestuur van Gent aan het Hospies van de Blauwe Meisjes, die onder de bevoegdheid van de E. Z. van O.-L.-Vrouw-Visitatie stonden, opdracht gaf een kanten kled te vervaardigen als huwelijksgeschenk voor Hertog

Leopold (later Koning Leopold II) en Aartshertogin Maria Hendrika. De propaganda van de laatste zorgde er voor dat de Gentse kant tot ver over onze grenzen werd verspreid.

Schr. behandelt op duidelijke wijze de oorsprong en de teloorgang. De technische uitleg over de karakteristieken door Mevr. L. Van Dijk-Van Hooren, eerste lesgeefster van de club, verhoogt de kwaliteit van de studie.

Vele historici en volkskundigen hebben reeds over Gent en de Gentse schatten geschreven. Het loopt van geen leien dakje een totaal nieuw aspekt te ontdekken waarover men weinig of niets weet. Hier is dit uitzonderlijk het geval. Deze uitgave vult in de literatuur over de kant in het algemeen en over Gent in het bijzonder een leemte aan. Het is een studie die zeker thuishoort in de bibliotheek van de Gentse heemkundigen.

Te verkrijgen door storting van 110 fr. op PRK. 969.46 van de Bond der Oostvlaamse Volkskundigen, Gent.

G. H.

VRAAG EN ANTWOORD

ANTWOORD OP VRAAG 48

Het is inderdaad zo, dat door het verdrag van Verdun (843) Gent een grensstad werd tussen het rijk van Karel de Kale en Lotharius, daar de grens tussen de twee rijken de Schelde was.

In wat later de stad Gent zou worden, liepen vele armen van de Schelde en waar de grens nu juist liep, is bijzonder moeilijk uit te maken. Zo is het b.v. dat de abdij, St.-Baafs, hoewel gelegen op de linkerover van de Schelde, steeds beweerde in het Keizerrijk gelegen te zijn (zie Bonenfant). Die bewering heeft wel iets te maken met de gekende rivaliteit tussen de abdijen St.-Baafs en St.-Pieters.

Onjuist is echter te denken dat de grens tussen Keizerrijk en Koninkrijk van af Gent naar het noorden liep. De grens zou hier de gekende Ottogracht geweest zijn met zijn verlenging de Burggravenstroom.

Historisch schijnt (of is) nochtans bewezen, dat :

1) De Vier Ambachten steeds tot het Keizerrijk behoorden. Zij maakten deel uit van het bisdom Utrecht door de H. Willibrordus in 695 gesticht. (zie S. Muller en Jooning : Bronnen voor de geschiedenis der kerkelijke rechtspraak in het bisdom Utrecht in de middeleeuwen - 1e afd., blz. 71-73 en 122).

De zuidergrens van de Vier Ambachten was in de streek benoorden

Gent : een beetje ten oosten van Lembeke, net ten zuiden van Kluizen en zo tot ongeveer, waar de centrale van Rodenhuize (Ebes) thans is. Verder naar het oosten was (althans op een kleine afstand) de Kale-Durme (daar Moervaart geheten) de grens.

- 2) Het Land van Waas - en wij bedoelen hiermede gans de streek bezuiden de Vier Ambachten en binnen de Schelde-bocht (Antwerpen-Dendermonde-Gent) hoorde in den beginne tot het koninkrijk (Frankrijk). Als bewijs hiervan :

Het Waasland hoorde toe aan Karel de Kale (koning van Frankrijk); door diploma van 13.4.870 geeft hij aan de St.-Pietersabdij de "Villa Temesca" (Temse) "in pago Wasiae super Fluvium Scaldiae". Andere diploma's bewijzen hetzelfde (951-964-960). Zie hieromtrent het werk van F. Lot "La Frontière de France et de l'Empire". Bibl. de l'Ecole des Chartres, Tome LXXXI-1910 (volgens Bonenfant, Ganshof en Van der Essen, artikel dat beslissingsgevend is).

In 969 gaf koning Lotharius Waasland in leen aan Diederik II, graaf van West-Friesland (= Holland : - Keizerrijk).

Volgden oorlogen tussen de graven van Vlaanderen en Holland (graaf Boudewijn IV was overwinnaar en bekwam de heerschappij over de Vier Ambachten en Zeeland en hernam de rechten over Waasland).

Toch bleven de graven van West-Friesland uit wrok een oogje in het zeil houden voor Waasland.

Door de rechterlijke uitspraak van Frankfort (11 juli 1252) wordt Waasland aanzien als keizerlijk.

De Keizer van Duitsland is op dit ogenblik Wilhelm van Holland (een afstammeling van Diederik II).

Gravin Margaretha van Vlaanderen protesteert

- a) brief aan de Paus in 1252 : Waasland was niet van het Keizerrijk
- b) bij de thuiskomst uit de kruistochten ontving koning Lodewijk IX brief van de gravin "la terre qu'elle tient du roi lui a été volée".
- c) twee akten van februari 1255 waarin de gravin Margareta verklaart "tenier en fief de la France la terre de Waes et la chateau de Rupelmonde".

Samenvattend tot 1252 was Waasland ontegensprekelijk leengoed van Frankrijk. Nadien - maar door usurpatie - zal het ook door de graven van Vlaanderen aanzien worden als leengoed van het keizerrijk (zoals de Vier Ambachten, Bornhem en Aalst.)

Over dit onderwerp bestaat een uitgebreide documentatie :

1. Bulletijn der Maatschappij van geschied- en oudheidkunde te Gent, jaar 1911 n. 5.
2. Fernand Lot : La Frontière de France et de l'Empire (bibliothèque des Chartres, Tome LXXXI-1910) (dit artikel zou decisief zijn omtrent dit onderwerp volgens Bonenfant, Ganshof en Van der Essen).

Graaf Felix de Hemptinne "Hof ter Linde" Heusden.

ANTWOORD (GEDEELTELIJK) OP VRAAG 50 VAN CH. FASSIN

Het gedenkteken bevindt zich in het Bijlokemuseum. Op het monument het wapenschild en het medaillon van de 2 personages. De tekst luidt : DOM / et / Aeternae Memoriae / D Guillelmi Wenemaer Equitis Aurati / et / Dae Margarethae S Brune / coniugum / Huius Domus Fundatorum / Obiit ille V iuly 1325 / Haec VII Septembris 1352 / RIP. Vrij vertaald : Ter eeuwige nagedachtenis van Heer Willem Wenemaer gulden ridder en echtgenote Vrouw Margareta S Brune die dit huis stichtten en overleden de bovengenoemde op 5 juli 1325 en deze op 7 september 1352.

Wat gebeurde er met het gedenkteken na de afbraak van het hospitaal ? Het werd niet overgebracht naar het Museum voor Oudheden dat vanaf 1881 in het gewezen klooster van de Geschoeide Karmelieten of Vrouw(e)broers ingericht werd. In ieder geval vinden we het niet vermeld in Hermann van Duyse, Catalogue du Musée Archéologique de Gand, Gand, 1886. Naar het Museum voor Stenen Voorwerpen schijnt het al evenmin overgebracht te zijn, want in A. van Werveke, Ruines de l'Abbaye Saint-Bavon, Guide du Visiteur, 1912, is geen spoor van het gedenkteken te vinden.

In augustus 1566 werd de kapel van het hospitaal door de Beeldenstormers vrijwel erg toegetakeld : "zy hadden 't selve gedaen (verwoest) aen die van S. Pharaïldis en aen de Capelle van 't Hospitael van S. Laureyns in 't voor-by-gaen". zegt Pater de Jonghe. J. J. Steyaert voegt daaraan toe : "In 't begin der 18de eeuw heeft men voor deze edele Stichters in de kapel tegen den muer een nieuw praelgraf opgerigt : op een voetstuk uyt marmer van verschillende kleuren zamengesteld, verheft zich eene zwart marmeren *grafnaeld*, waerop de wit marmeren borstbeelden van Wenemar en zyne Gemalin en daeronder hun graf-schrift zyn geplaeft."

V. W.

VRAAG 53

Rond 1850 werd soms de uitdrukking "een steen aardappelen" gebruikt. Hoeveel kg is een steen ?

VRAAG 54

- Wie kan inlichtingen geven over architect Ernest Vanhamme te Gent werkzaam rond 1920 ?
- Idem over de aanleg en de verschillende huizen in de Krijgslaan, met name het gedeelte aan de binnenkant van de spoorlijn Oostende-Brussel ?

OPLOSSING VAN DE GENTSE PUZZEL (zie decembernummer 1973)

De 4 versregels die dienden gevonden te worden ontleenden we aan een ballade in 1870 door Julius Vuylsteke gedicht. Ze werd als laatste nummer opgenomen in zijn "Verzamelde Gedichten", tweede uitgave, Gent, 1887. De titel van het gedicht luidt : "Philips van Artevelde". Alvorens de regels in kwestie te kopiëren geven we duidelijkheidshalve het voorafgaandelijk gedeelte van het gedicht.

't Gevaar is groot
en dringend de nood
in de stad van Lei en Schelde;
de honger maait,
verdelging waait,
't volk schreeuwt om een' Artevelde.

De vier versregels :

Filips verneemt de bange stem,
de angstkreet van de moeders,
de geest zijns vaders komt tot hem :
Sta op ! en red uw broeders !

Daarop komt Filips zelf aan het woord :

En hij : "Kiest, mannen ! in den nood
als martelaars den hongerdood
of de onderwerping en de schand !
enz. enz.

Paul Fredericq spreekt in zijn "Julius Vuylsteke", Gent, 1903, van :
"die meesterlijke ballade waar Gevaert (August) eene onsterfelijke (he-
laas totaal vergeten) melodie op getoonzet heeft".

Inderdaad zal wel geen enkele vertegenwoordiger van de huidige gene-
ratie kunnen getuigen dat mooi lied ooit te hebben horen zingen. Ruim
een halve eeuw geleden had Emiel Stevens er zijn lijfstuk van gemaakt.
Geen feestelijkheid, geen buitengewone voorstelling, geen benefiet,
waaraan de hinkende toneelspeler-operettezanger Miele zijn medewer-
king verleende of hij bracht met zijn warme baritonstem zijn Pilips ten
gehoore.

De antwoorden op de vragen waren :

1. Dedadizeele	10. Volders
2. Florbertus	11. Auweet
3. Sanderswal	12. Romman
4. Mattheken	13. Gavere
5. Kromsteeye	14. Hyoens
6. Pitstege	15. Ganda
7. Hondokot	16. Nolet
8. Vismarkt	17. Spey
9. Broodzak	18. Rym

De puzzel was beslist niet gemakkelijk. Toch ontvingen we de juiste oplossing van :

Mevr. D. Sarteel

De Heer P. De Caluwe

De Heer A. De Grauwe

De Heer A. Mast

Aan deze vier leden : de hartelijkste gelukwensen van "Ghendtsche Tydinghen".

NOG DE AKTIE IN VERBAND MET HET GEERAARD DUIVEL- STEEN

Na het in druk geven van het maartnummer van Ghendtsche Tydinghen ontvingen we nog een schrijven van de Minister van Nederlandse Cultuur Chabert en van het College van Burgemeester en Schepenen van de stad Gent : in beide brieven wordt medegedeeld, dat het probleem van het Geeraard Duivelsteen verder wordt onderzocht.

Op 13 februari 1974 heeft de Heer Van de Putte, gouverneur-generaal van de Nationale Bank aan prof. P. Kluyskens, voorzitter van de lokale commissie van monumenten en aan senator Dua verzekerd, dat de Nationale Bank thans afziet van haar plan op de plaats van het bestaande gebouw een nieuw bankgebouw op te trekken en dat ze naar een plaats van inplanting uitziet.

DE LEEUW VAN HET PAKHUIS

Het is geen meesterwerk, dit beeldhouwwerk, dat tot 1897 de gevelspits van het gesloopte Pakhuis op de Koornmarkt versierde; maar het geeft een denkbeeld van de kunst hier ter stede in het eerste vierde der 18e eeuw, en als zodanig mag het wel een ogenblik onze aandacht trekken. Het stelt een gaande leeuw voor, met de rechter voorpoot het wapenschild van Gent recht houdend. De leeuw meet 2,62 m op 1,76 m en is gehouwen uit drie blokken witte steen en verguld; het wapenbord, wit en zwart geschilderd, is in een vergulde lijst gevat. We weten stellig, dat de twee vazen, door Hendrik Matthijs gemaakt en geschilderd en de leeuw reeds voor 28 november 1722 op het Pakhuis geplaatst waren. De leeuw is het werk van Jacob Vander Cruysen, wien het 46 lb. 13 s. 4 d. g. werd betaald zonder de steen; het schilderen en vergulden werd door Lodewijk Cnudde uitgevoerd ten prijze van 19 lb. 10 sch. gr. Jacob Vander Cruysen kocht de nering van de schilders in 1712 : de Leeuw van het Pakhuis mag dus een werk van zijn jeugd heten. Tot nu toe zijn we er niet in geslaagd een ander stuk van hem te ontdekken, zodat het onmogelijk is over de kunstwaarde van de man te oordelen.

A. VAN WERVEKE

De tekst is ontleend aan "Inventaire archéologique de Gand", fasc. II, n. 18. De Leeuw staat thans in het park aan de grote vijver.
